

Soru-Cevap

Hayvanların Uzuvarının, Organlarının ve Kemiklerinin Kullanılması

Ahmed El-Hatib'e

Soru:

Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Allah'ın adıyla, hamd Allah'a, Salat ve Selem Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, Âli'nin ve tüm sahabesinin üzerine olsun.

Bazı iş yerlerinde, hayvan kemiklerinden yapılmış tespih, kolye ve bileziklerin satıldığını fark ettim. Hayvanlar hakkındaki sorum şudur; hayvanların organlarından ve uzuvlarından faydalanmak caiz midir?

Aleyhissalatu ve's Selam, şöyle buyurmuştur: **“Allah kimin için hayır dilerse onu dinde fakih (anlayış sahibi) kılar.”**

Allah sizi hayırla mükafatlandırsın ve bizleri, hak ve İslam Devleti'ni kurmak için çalışmak üzere sabit kılsın.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Hayvanın uzuvlarından ve organlarından faydalanma meselesi, çok detayları olan bir meseledir, fıkıh mezhepleri ile âlimlerin içtihatları arasında ihtilaf vardır ve ben bunu bu cevapta aşağıdaki şekilde özetliyorum:

Birincisi: Kemiklerinden faydalanmak (boynuz, diş, tırnak ve çatal tırnaklı ayak da buna dahildir):

1- Eti yenen ve şerî olarak kesilen hayvanın kemikleri:

Şerî olarak kesildiği takdirde eti yenen hayvanın kemiklerinden faydalanmak caizdir. Çünkü eti yenen hayvanın boğazlanması, şerî olarak kesildiği için temizdir. Dolayısıyla onun, et, kemik ve bu ikisi dışındakilerin tamamından faydalanmak helal olur ve bu Müslümanlar arasında ihtilafa düşmediğimiz bir meseledir. Zira Müslümanlar, kesilen hayvanları kemikleriyle pişirip yiyorlardı. Şayet kemikleri necis olsaydı, bunu yapmazlardı. Bu da onun kemiklerinin temiz olduğuna ve ondan faydalanmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir... Buhari, İbn Abbas Radiyallahu Anhuma'dan şöyle rivayet etmiştir: **“Allah'ın Rasulü Sallallahü Aleyhi ve Sellem koyunun (pişmiş olan) omuz-kürek (etini) yedi. Sonra abdest almadan namaz kıldı.”** Kürekte, kemik vardır.

2- Eti yenen ölmüş hayvanın kemikleri:

Eti yenen bir hayvan, eceli ile ölebilir veya örneğin bir Budist tarafından şerî olarak kesilmeyebilir... her iki durumda da ölü sayılır ve onun için ölü hükümleri geçerlidir...Bu ölmüş olan hayvanın kemiğinden faydalanmaya gelince; bu hususta alimler arasında ihtilaf vardır. Onlarda bazıları onun kemiklerinin necis olduğu görüşünü savunmuşlar ve ondan faydalanmanın haram olduğunu söylemişlerdir; bunlar, Malikiler, Şafiiler, Hanbeliler ve diğerlerinin cumhurdur. Onlardan bazıları da onun kemiklerinin temiz olduğu görüşünü savunmuşlar ve onun kemiklerinden faydalanmanın caiz olduğunu söylemişlerdir; bunlar, Hanefiler, İbn Sîrîn ve İbn Cerîc'tir...

Ben de eti yenen ölmüş hayvanın kemiklerinin necis olduğunu söyleyenlerin görüşünü tercih ediyorum; zira ona, Allahu Teala'nın şu kavlinde dolayı ölü vasfı intibak etmektedir: قَالَ - يُحْيِي "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek? diyor." [Yasin 78] "يُحْيِي - diriltecek" lafzının kemiklerle birlikteki delâleti, ölünün kemiklerinin de, aynı şekilde ölü olduğunu ifade ediyor. Bu yüzden ondan (ölünün kemiklerinden) faydalanmak caiz değildir. Çünkü o, necistir. Çünkü o, ölüdür. Yine bu, Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, Buhari'nin "Tarih" adlı eserinde, İbn Hıbban'ın Sahihinde ve diğerlerinin Abdullah İbn Ukaym'ın şöyle dediğini tahric ettiği hadisteki kavlinde dolayıdır: Meşeyha bize, Cüheyne'den Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kendilerine şöyle yazdığını rivayet etmiştir: لَا تَنْتَفِعُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِشَيْءٍ "Ölünün hiçbir şeyinden faydalanmayınız." Albani bunu, Silsiletü'l Ehadîs es-Saħîħa ve Şey'ün min Fıkhîhâ ve Fevâidihâ adlı eserin zikretti (7/366) ve onun hakkında şöyle dedi: (Bunun isnadı sahihtir, adamları sikadır (güvenilirdir), adamları "sahihtir"). İbn Hibban'ın rivayeti ise şöyledir: لَا تَسْتَنْتَفِعُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِشَيْءٍ "Ölünün hiçbir şeyinden faydalanmayınız." Dolayısıyla hadisten, özel bir delil varit olmadıkça ölü (hayvanın) sadece etinin yenmesinin haram olduğu değil, her yönden faydalanmanın caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Kemikler için özel böyle bir delil varit olmamıştır.

3- Eti yenen hayvandan mebtûr edilen (kesilen) kemik:

Mubtûr kelimesinden kastedilen, hayvan canlıken ondan kesilen kemiktir. Bu kemik, ölü hükmünü alır. Bu yüzden necis sayılır ve ondan faydalanmak caiz değildir. Nitekim Hâkim el-Müstedrek'te ve diğerleri, Ebu Vakid el-Leys'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: İslam'dan önce cahiliye döneminde insanlar, devlerin hörgüçlerini ve koyunların kuyrukları kesiyorlar, onları yiyorlar ve ondan "الودك" el-Vedek çıkarıyorlardı. Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelip bunun hakkında sorduklarında şöyle buyurmuştur: مَا قُطِعَ مِنَ الْبَهِيمَةِ وَهِيَ حَيَّةٌ فَهُوَ مَيْتٌ "Hayvan canlıken (vücudundan) koparılan parça, ölmüş (hayvan) gibidir." Hâkim şöyle dedi: (Bu, isnadı sahih olan hadistir ve tahric edilmemiştir). Zehebî de (sahihtir) dedi. El-vedek: (Et yağı veya ondan çıkarılan yağdır.) Doğal olarak ölü hayvandan kesilen kemik, aynı şekilde ölü gibidir. Çünkü ölüden bir parçadır ve ondan faydalanmak caiz değildir.

4- Eti yenmeyen (hayvanların) kemikleri:

Bunlar, aslan, fil, kartal ve benzerleri gibi yenmesi haram olan hayvanların kemikleridir... Canlıken kemiğinin kesilmesi gibi bu hayvanların kemiklerinden faydalanmanın hükmü hakkında ihtilaf olduğu gibi öldükten sonra kemiklerinden faydalanmanın hükmü hakkında da ihtilaf vardır. Bazıları da eceliyle ölmüş olmasıyla kesilerek ölmüş olmasının arasını ayırmışlardır. Bu hususta, âlimler arasında birçok detaylar ve ihtilaflar vardır. Ben ise eti yenmeyen hayvanın kemiğinden faydalanmanın haram olmasını tercih ediyorum:

a- Eğer ondan alınan kemik, canlıken kesilmiş olursa, ölmüş sayılır ve Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinde dolayı ondan faydalanmak caiz değildir: مَا قُطِعَ مِنَ الْبَهِيمَةِ وَهِيَ حَيَّةٌ فَهُوَ مَيْتٌ "Hayvan canlıken (vücudundan) koparılan parça, ölmüş (hayvan) gibidir."

b- Eğer eceliyle ölürse, eti yenen hayvan gibi ölmüş olur. Bilakis o, eti yenen hayvandan daha evladır ve bu durumda da ona Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavli intibak eder: لَا تَنْتَفِعُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِشَيْءٍ "Ölünün hiçbir şeyinden faydalanmayınız."

c- Eğer kesilerek ölmüşse, yine ölmüş (hayvan) sayılır. Çünkü eti yenen hayvanın dışındaki kesim, şeri bir kesim olmaz. Eti yenmeyen hayvana gelince; onun için şerî kesim söz konusu değildir. Dolayısıyla onun kesilmesinin, şerî olarak kesilme konumuna indirgenmesinin bir etkisi yoktur. Dolayısıyla da kemiğinden faydalanması caiz olmayan ölmüş (hayvan) sayılır ve bu durumda da ona aynı şekilde Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavli intibak eder: لَا تَنْتَفِعُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِشَيْءٍ "Ölünün hiçbir şeyinden faydalanmayınız."

5- Balık ve denizde ölmüş (hayvanın) kemikleri:

Balık ve denizde ölmüş (hayvan), hadislerde geçtiği üzere helaldir. Nitekim İbn Mace, İbn Ömer Radiyallahu Anhuma'dan, Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: أَجَلْتُ لَنَا مَيْتَتَانِ الْحَوْتَ وَالْجَرَادَ "Bize iki hayvanın ölüsünün yenmesi helâl kılındı: Balık ve çekirge." Tirmizi Süneni'nde, Mugire İbn Ebu Bürde'den, Ebu Hureyra'nın, bir

adamın Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e şöyle sorduğunu işittiğini rivayet etmiştir: Ey Allah'ın Rasulü! Biz deniz yolculuğu yaparız ve beraberimizde az su bulundururuz, o suyla abdest alırsak içme suyumuz kalmayacak ve susuz kalacağız, bu durumda deniz suyundan abdest alabilir miyiz? Bunun üzerine Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem, şöyle buyurmuştur: **“Denizin suyu temiz, ölüsü de helaldir.”** “Ebu İsa, bu hadis hasen sahihtir dedi.” Buhari Sahihinde, Cabir Radiyallahu Anh'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Biz ordu olarak el-Habat gazvesine çıktık ve Ebu Ubeyde kumandan yapıldı. Oldukça acıkmıştık. Deniz, ölmüş bir balığı kıyıya attı. Daha önce Anber adındaki bu balığın bir benzerini hiç görmemiştik. Yarım ay süreyle ondan yedik. Ebu Ubeyde bu balığın kemiklerinden birisini alıp (dikti). Bir süvari de onun altından geçti. Ebu Zübeyr bana, Cabir'in şöyle dediğini işittiğini haber verdi: Ebu Ubeyde şöyle dedi: Yiyiniz. Zira Medine'ye gidip bunu Nebi Sallallahahu Aleyhi ve Sellem'e zikrettiğimizde şöyle buyurmuştur: **“Allah'ın çıkardığı bir rızık yiyiniz. Eğer sizinle beraber ondan bir şeyler varsa bize de yediriniz. Onlardan birisi Allah Rasulü'ne balığın bir uzvunu getirdi, o da onu yedi.”**

İkincisi: (Hayvanların) derilerinden faydalanmak:

1-Şerî olarak kesilip eti yenen hayvanın derileri:

Şerî olarak kesilip eti yenen hayvanın, kesiminin temiz olmasından dolayı derisinden faydalanmak caizdir. Nitekim Nesai Süneni'nde ve Alban'nin sahihlediği, Seleme İbn el-Muhabbık'tan, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Tebük savaşında bir kadından su istediğini, kadının da şöyle dediğini rivayet etmiştir: Yanımda murdar olan leş derisinden yapılan bir tulumdan başka bir şey yok. Bunun üzerine Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: **“O deriyi tabaklamış mıydın?”** Kadın şöyle dedi: evet, tabakladım. Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: **“Tabaklanan deri temizdir.”** Dolayısıyla Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem, ölü (hayvanın) derisinin tabaklanmasını, eti yenip şerî olarak kesilen hayvanın yerine koymuştur. Çünkü şerî olarak kesim, sadece onda olur. Bu da şerî olarak kesilip eti yenen hayvanın derisinden faydalanmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir... Bunun caiz olduğu noktasında ihtilafa düşmedik.

2- Eti yenen hayvan ölüsünün derileri:

Eti yenen hayvan ölüsünün derisinden faydalanmanın hükmü hakkında âlimler arasında ihtilaf vardır. Ben, ister eceliyle ölsün isterse Budist birinin kesmesi gibi şeri olmayan bir şekilde kesilmiş olsun eti yenen hayvanın derisinden faydalanmanın caiz olmasını tercih ediyorum... Ancak onun tabaklanması şartıyla. Çünkü ölü hayvanın derisi necistir ve şayet eti yenen hayvanın derisi olursa tabaklamak onu temizler... Buna dair deliller aşağıdaki şekildedir:

a- Nesai Süneni'nde ve Alban'nin sahihlediği, Seleme İbn el-Muhabbık'tan, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Tebük savaşında bir kadından su istediğini, kadının da şöyle dediğini rivayet etmiştir: Yanımda murdar olan leş derisinden yapılan bir tulumdan başka bir şey yok. Bunun üzerine Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: **“O deriyi tabaklamış mıydın?”** Kadın şöyle dedi: evet, tabakladım. Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle dedi: **“Tabaklanan deri temizdir.”** Hadiste, eti yenen ölü hayvanın derisinin tabaklanmasının onu temizlediği ve ondan faydalanmanın caiz olduğu gayet açıktır. Tıpkı hadiste geçen Tulum meselesinde olduğu gibi.

b- İbn Hibban Sahihinde, Aliye İbn Sübey'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Uhud'da bana ait bir koyun (sürüsü) vardı. Onlara kıran girdi(de pek çoğu öldü). Bunun üzerine Meymune'ye varıp bu durumu kendisine anlattım. Meymune de bana şöyle dedi: Onların derilerini alıp onlardan yararlanmalıydın. Ben de şöyle dedim: Bu helal midir? Evet, bir defasında Kureyş'ten bazı kimseler kendilerine ait bir koyunu eşek (sürür) gibi sürüyerek Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in yanına geldiler. Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara şöyle dedi: **“Derisini alıp (tabakladıktan sonra ondan yararlansaydınız) ya.”** (Oradakiler bunu işitince) dediler ki: O bir leştir. Bunun üzerine Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara şöyle dedi: **“Su ve karaz o**

deriyi temizler.” El-Karaz: Kendisiyle tabaklama yapılan ağaç yaprağıdır. Meymune Radiyallahu Anhe'nin azatlısının koyununun hadisi de aynı şekildedir. Nitekim Müslim Sahihi'nde, İbn Abbas'dan Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Meymune'nin azatlısına sadaka olarak verilen ve ölmüş olan bir koyunun yanından geçtiğini rivayet etmiştir: Bunun üzerine Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle demiştir: **“اَلَّا اَخَذُوا اِهَابَهَا فَدَبَّعُوهُ”** **“Onun derisini alıp tabaklayarak ondan faydalansaydınız ya!”**

c- Tirmizi Süneni'nde, İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle demiştir: **“اَيُّمَا اِهَابٍ دُبِعَ فَقَدْ طَهَرَ”** **“Hangi deri tabaklanmışsa, temizlenmiş olur.”** Ebu İsa şöyle dedi: (...İbn Abbas'ın hadis, hasen sahihtir.)

Bu deliller, eti yenen ölmüş hayvanın derisinin tabaklanmasının onu temiz yaptığını ve ondan faydalanmanın helal olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla eti yenen ölmüş hayvanın derisi, Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlinin delalet ettiği ölmüş hayvandan faydalanmanın haram olmasından istisna kılınmıştır: **“لَا تَتَفَعَّلُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِشَيْءٍ”** **“Ölünün hiçbir şeyinden faydalanmayınız.”**

3- Eti yenmeyen hayvanın derileri:

Âlimler bu hususta çok fazla ihtilaf etmişler ve eti yenmeyen hayvanın derisinden faydalanmanın hükmü hakkında birçok sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ben ise bu meselede, eti yenmeyen hayvanların tamamının derilerinden faydalanmanın haram olduğunu tercih ediyorum. Bu da Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, ölmüş hayvandan faydalanmaktan nehyetmesinden dolayıdır: **“لَا تَتَفَعَّلُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِشَيْءٍ”** **“Ölünün hiçbir şeyinden faydalanmayınız.”** Eti yenmeyen hayvanların derisinden faydalanmak, genellikle ölümden sonra olur. Ölmüş hayvan ise necis olduğu gibi derisi de necistir. Çünkü Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem, eti yenen ölmüş hayvan için şöyle demiştir: **“لَوْ اَخَذْتُمْ اِهَابَهَا”** **“Derisini alıp (tabakladıktan sonra ondan yararlansaydınız) ya.”** (Oradakiler bunu işitince) dediler ki: O bir leştir. Bunun üzerine Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara şöyle dedi: **“يُطَهِّرُهَا الْمَاءُ وَالْقَرِطُ”** **“Su ve karaz o deriyi temizler.”** Dolayısıyla bu, ölmüş hayvanın derisinin necis olduğuna delâlet etmektedir.

Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in **“اَيُّمَا اِهَابٍ دُبِعَ فَقَدْ طَهَرَ”** **“Hangi deri tabaklanmışsa, temizlenmiş olur.”** kavlinin, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ölmüş koyun hakkında: **“لَوْ اَخَذْتُمْ اِهَابَهَا”** **“Derisini alıp (tabakladıktan sonra ondan yararlansaydınız) ya.”** (Oradakiler bunu işitince) dediler ki: O bir leştir. Bunun üzerine Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara şöyle dedi: **“يُطَهِّرُهَا الْمَاءُ وَالْقَرِطُ”** **“Su ve karaz o deriyi temizler.”** Şeklindeki hadisinin ve Meymune Radiyallahu Anhe'nin azatlısının koyunu hakkında; Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Meymune'nin azatlısına sadaka olarak verilen ve ölmüş olan bir koyunun yanından geçmiş ve bunun üzerine Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle demiştir: **“اَلَّا اَخَذُوا اِهَابَهَا فَدَبَّعُوهُ”** **“Onun derisini alıp tabaklayarak ondan faydalansaydınız ya!”** şeklindeki hadisin genel olmasından dolayı eti yenmeyen ölmüş hayvanın derisi, tabaklanarak temizlenir denilmez. Böyle denilmez; çünkü bu hadisler, tabaklanması halinde herhangi bir ölmüş hayvanın derisinin temizlenmiş olduğu hakkında genel olsa da ancak bu, eti yenen ölmüş hayvanın derisine özeldir. Çünkü hadisler koyunun derisiyle ilgilidir. Nitekim Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadisinde şöyle geçmiştir: **“فَإِنَّ دِبَاعَهَا ذَكَائُهَا”** **“Tabaklanan deri temizdir.”** Tenbihin delâletiyle bu mefhum, tabaklamanın da, temizleyen kesim gibi temizlediğini ifade etmektedir. Zira sadece eti yenen hayvan kesilir. Böylece tabaklamayla temizleme, sadece eti yenen ölmüş hayvanın derisinde olur. Dolayısıyla umumluk, aynı konuda kalmaya devam eder ki burada o, eti yenen ölmüş hayvanın derisinin temiz olması ve başka bir şeyin temiz olmamasıdır. Dolayısıyla bu hadisler, diğer ölmüş hayvanların derilerini kapsamaz... Buna göre eti yenmeyen ölmüş hayvanın derisi, ne tabaklanmayla ne de başka bir şeyle temizlenmez ve ondan faydalanmak da haramdır.

4- Balık, balina ve diğer tüm deniz ölülerinin derileri:

Denizde ölmüş hayvan kemiklerinden faydalanmanın hükmü hakkında açıklarken aktardığımız delillerden dolayı balık, balina ve diğer tüm deniz ölülerinin derilerinden faydalanmak caizdir: **“أَجَلْتُ لَنَا مَيِّتَتَانِ الْحُوتُ وَالْجَرَادُ”** **“Bize iki hayvanın ölüsünün yenmesi helâl**

kılındı: Balık ve çekirge.” هُوَ الطَّهْرُ مَاؤُهُ الْجَلُّ مَبْنِيٌّ “Denizin suyu temiz, ölüsü de helaldir.” كُلُوا “Allah'ın çıkardığı bir rızkı yiyiniz. Eğer sizinle beraber ondan bir şeyler varsa bize de yediriniz. Onlardan birisi Allah Rasulüne balığın bir uzvunu getirdi, o da onu yedi.” Bu deliller, tüm deniz hayvanlarının kemiğini, etini, derisini ve benzerlerini kapsamakta olup onların temiz olduğuna ve ondan faydalanmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Üçüncüsü: Hayvanın uzuvlarının, kolye, bilezik, tespih, kap kakak ve benzerlerinin imalatında kullanılmasının hükmü:

Yukarıda bahsedilen detaylara istinaden kolye, bilezik, tespih ve benzerlerinin imalatında hayvanın uzuv ve organlarının kullanılmasıyla ilgili sorunuzun cevabı şöyle olur... Yukarıda bahsedilenlere göre şayet hayvanın uzvundan faydalanmak caiz olursa, o zaman bu eşyaların imalatında kullanılması da caiz olur...Yukarıda açıklandığı gibi şayet hayvanın uzvundan faydalanmak caiz olmazsa, o zaman bu eşyaların imalatında kullanılması da caiz olmaz, bu eşya, kendisinden faydalanılması haram olan necis hayvanın uzvundan imal edilmişse necis olur ve necis olmasından dolayı bu eşyadan faydalanmak haram olur.

Kardeşiniz
Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 27 Rabi’ul Âhir 1442
M. 20/11/2020

Cevaba, Emir’in aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4082/>